

LILLEMOR LINDBERG:

Problemen på högstadiet

Oron på skolornas högstadium ökar för varje år. Orsakerna är bl a elevernas dåliga förkunskaper och den ökade otryggheten i familjelivet. Vi har snart förstört en hel generation ungdomar, menar pol mag Lillemor Lindberg. Det är nödvändigt att förbättra skolan nu och i riksdagen måste man enas härom över partigränserna.

Att vara lärare på grundskolans högstadium, dvs i klasserna 7-9, innebär i många fall att man vet när arbetsdagen börjar, att man kommer att trakasseras i vissa klasser och att det blir omöjligt att bedriva någon form av undervisning under en del av dagens lektioner.

Att vara elev på högstadiet innebär i många fall att man i hela tre läsår vet att en del av dagens lektioner kommer att sluta med bråk, att någon eller några av eleverna i klassen kommer att provocera lärarna, att många lektioner blir förstörda och att det blir näst intill omöjligt att ta igen vad man förlorat under dessa lektioner.

Så upplevs situationen dagligen av många lärare och många elever i vanliga skolor med utmärkta lärare. Arbetsmiljön är inte heller speciellt stimulerande. Vandaliseringen i skolorna är omfattande. Den uppgick i Stockholm till drygt 30 miljoner kronor år 1978. Korridorväggar klottras ner och dörrar till elevskåpen sparkas in. Elever stjälar böcker för varandra och många elever saknar därför böcker stora delar av läsåret.

Av ekonomiska skäl skall en mellanstadierepektive högstadielklass bestå av 30 elever. Att många av problemen skulle vara mindre allvarliga om antalet elever i klassen vore lägre tillbakavisas alltid. Att det är lättare att undervisa i mindre klasser är med all säkerhet en sanning fastän den stoppas av ekonomiska skäl. Att det sedan behövs insatser av sk elevvårdande natur - omplacering av elever, extra lärarresurser (fd klinikundervisning), anpassad studiegång etc - räknas tydligen inte in när man gör upp de ekonomiska kalkylerna. Framför allt räknar man

inte med att man förstör tre år av skolgången inte bara för de bråkiga eleverna utan även för deras klasskamrater.

Just nu upplever vi den sk 16-årspuckeln på högstadiet med de stora årskullarna födda kring 1964. När dessa lämnat grundskolan skulle man kunna reducera elevantalet till 25 i varje klass genom att behålla det nuvarande antalet lärare.

Man kan naturligtvis inte förvänta sig att ungdomar, som gått igenom ett högstadium som är så beskaffat plötsligt skall bli pigga, vetgiriga och initiativrika bara de kommer in på gymnasiet. Då skall de leva upp till de gamla slagorden om Sveriges ungdom, dess hopp och framtid. Frågan är hur många av dem som någonsin kommer att ha förutsättningar och orka fortsätta vid högskolan.

Avbrottsfrekvensen vid övergången från högstadium till gymnasium är nu så hög att tex Stockholms Skolförvaltning känt sig föranlåten att utarbeta ett särskilt kompendium för att göra den lättare för eleverna. Avbrotten säges bero på svaga förkunskaper, bristande arbetsrutin och låg motivation. Många elever upplever skolan som en plats där man förvarar ungdomar som man inte vet var man skall göra av. De tycker helt enkelt inte att det är lönt att lära sig något då de anser att de ändå inte kommer att behövas. Det är dessa ungdomar som sedan får svårt att få några arbeten.

Den totala håglösheten och slappheten hos många ungdomar är skrämmande.

Undermåliga kunskaper

Reformerna av grundskolan på 60-talet in-

nebar bl a nedskärning av antalet veckotimar i grundläggande läroämnena. Kunskaperna har därför blivit sämre och mer sporadiska. Det är svårt att fatta sammanhangen när man saknar grundläggande kunskaper tex i geografi och historia. Naturligtvis skall man inte längre begära att eleverna skall kunna rabbla upp den svenska regentlängden med årtal, men det var bekvämt att kunna den. Då kunde man automatiskt koppla samman andra kunskaper med den. Man visste att det måste ha varit på 1500-talet eftersom Gustav Wasa regerade då eller på 1700-talet för då levde Gustav III.

På mellanstadiet har eleverna läst en blandning av sk orienteringsämnen. Detta är fängslande och lättsmält. Tyvärr blir just blandningen upphov till att man har svårt att hålla isär momenten i undervisningen, att få någon ordentlig kronologisk ordning i kunskaperna och att skapa en viss bas av kunskaper i respektive ämne.

Geografikunskaperna blir därför ofullständiga. Detta gäller t o m i fråga om Sverige, då man inte längre skall lära sig mer än sin egen hembygd och ett annat valfritt landskap. Eleverna delas upp i grupper och varje grupp får sedan redogöra för klassen för "sitt" landskap. Det är utmärkt med grupparbete, men den här metoden gör att geografikunskaperna blir bristfälliga.

En liknande situation gäller i fråga om grammatikunskaperna. Det är svårt att lära sig ett främmande språk i årskurs sju, då man inte vet vad subjekt och predikat är. Många mellanstadielärare lägger ned stort arbete på att lära eleverna grammatik, men det finns ingen separat lärobok för detta.

Eleverna får i bästa fall göra sin egen grammatik.

De socialdemokratiska skolreformerna

Den ideologiska bakgrunden till de socialdemokratiska skolreformerna var jämlikhetssträvandena. En del härav var strävan att utjämna skillnaderna i teoretiska förkunskaper mellan dem som valde praktiska och dem som valde teoretiska yrken. En annan del var att skolan skulle erbjuda en sådan undervisning att skillnaderna i föräldrarnas förutsättningar att hjälpa till med läxläsning och på så sätt stötta sina barn skulle elimineras. Alla elever skulle få samma chans att hävda sig i skolan.

Reformatörerna strävade efter att höja standarden för de sämst lottade i skolan, men resultatet har blivit en jämlikhet nedåt. Hela standarden har sjunkit och bristen på jämlikhet har ökat. Om man inte kan lära sig något på lektionerna på grund av oron i klassen kan de som har råd – och förstår betydelsen av att satsa på sina barn i stället för på sig själva – sända barnen på språkkurser utomlands. Naturligtvis är det de högutbildade föräldrarna som inser att man skall göra så innan det är för sent.

På samma sätt förhåller det sig i fråga om kunskaperna i geografi och historia. De föräldrar som ägnar sig åt sina barn far land och rike runt och visar dem Sverige och täpper härigenom igen de luckor som finns i barnens geografikunskaper. När barnen är små läser de nordiska och grekiska gudasagor och historiska barnböcker högt för dem. När väl intresset är väckt fortsätter barnen

ofta att själv läsa liknande böcker när de blir större.

Alla är numera överens om att skolan måste bli bättre. Förslagen till lösningar på problemen är dock mycket olika. Socialdemokraterna vill införa en ny typ av lärare. De skall undervisa i flera ämnen än hittills och därför kunna lära känna eleverna bättre och få större möjligheter att lösa deras sociala problem. Det är vad LUT – lärarutbildningsutredningen – förordar. Förslaget har mottagits med mycket blandade känslor. Detta är inte förvånande då det innebär att tex en historielärare endast skall ha läst 3/4 termin historia själv vid högskolan och således kommer att ha bristfälliga kunskaper i det ämne han skall undervisa i. Lärarutbildningen måste läggas upp så att lärarna har något att ge eleverna. Om de blir intresserade av ämnet får lärarna givetvis större förutsättningar att upprätthålla ordningen.

Familjen och barnen

Den revolution i fråga om familjens ställning som ägt rum de senaste årtiondena i Sverige börjar bära frukt. Det verkar numera som om varje årgång elever som kommer upp på högstadiet vore oroligare än den föregående. En bidragande orsak torde vara att barnen från tidig ålder ofta upplever sina föräldrar som några som aldrig har tid med dem.

Så länge vi inte gör det ekonomiskt möjligt för småbarnsföräldrarna att välja vem som skall ta hand om barnen de första åren, kommer vi att få många barn som redan i späd

ålder blivit så stressade att de helt enkelt inte kan sitta stilla och tysta och ägna sig åt en uppgift. Vi är på väg att få en hel generation som inte kan lyssna och koncentrera sig. Vid övergången till högstadiet märks detta mest. Samtidigt upplever ungdomarna chocken av för dåliga förkunskaper.

Då man avskaffade de gamla yrkesskolorna och införde det sammanhållna högstadiet upphörde man att ta hand om de ungdomar som saknar begåvning för teoretiska studier. De senaste åren har man infört sk anpassad studiegång, vilken ingår i SIA-skolan. Detta innebär att en elev som inte kan följa undervisningen får teoretisk undervisning en dag i veckan och praktik på en arbetsplats fyra dagar. De erfarenheter man har i Stockholm av detta system är mycket positiva. Läsåret 1979/80 gick 162 pojkar och 129 flickor i anpassad studiegång. Av dessa fick 142 arbete och 119 fortsatte på gymnasiet. Det eleverna saknar i teoretiska kunskaper kan de taga igen när de mognat ut på en folkhögskola.

Värre är det för de elever som blir kvar i klassen men saknar motivation för studierna. När de gått ut nian har de som regel ingen möjlighet att få något arbete. Förlänger de skolgången med gymnasiestudier är situationen i stort sett densamma. Svårigheterna för dem att få ett arbete är oerhörda. De som av olika skäl – kanske läs- och skrivsvårigheter – inte har så höga betyg har helt enkelt aldrig någon riktig chans att komma någon vart. Det är detta som är så skrämmande. Hela vårt skolsystem har genom betoningen på teoretiska studier blivit så litet anpassat till verkligheten.

Situationen är lika allvarlig för dem som medvetet misskött sig i skolan. Genom riksdagsbeslut 1976 har skolan dock ansvar för eleverna två år efter det att de fyllt 16 år. Stora insatser görs för att de skall få arbete eller vidare utbildning.

Önskvärda reformer

Om vi skall få bukt med den ökade oron på högstadiet måste vi vidtaga vissa åtgärder. Inom skolan vet man att det behövs en hel del reformer. Det viktigaste är att förstärka de grundläggande kunskaperna och minska elevantalet på mellan- och högstadiet till 25 – dvs samma som på lågstadiet – i stället för nuvarande 30. Kunde varje högstadielklass dessutom få ett eget klassrum vore mycket vunnit.

Man bör också försöka skapa en stadig kår av vikarier, så att samma lärare återkommer då den ordinarie läraren är sjuk eller tjänstledig. Vidare vore det utmärkt om en kompetent lärare efter den ordinarie skoldagen skulle kunna hjälpa dem som så behöver med läxorna. Detta är inte någon form av kvarsittning utan en fråga om att alla elever skall få samma möjlighet att lära sig något oberoende av föräldrarnas utbildningsnivå.

I en del skolor har man ett väl fungerande system med äldre elever som är faddrar till de yngre. Detta motverkar givetvis att barn mobbas och ökar tryggheten för de yngre eleverna. Systemet borde därför tillämpas mera generellt.

Möjligheter till förbättringar

Det tycks som om det nu gått så långt att det bör finnas reella möjligheter att få igenom

vissa förbättringar. De politiska partierna synes vara relativt överens om allvaret i den nuvarande situationen. I valrörelsen 1979 satte tex Metallarbetarförbundet upp af-fischer med krav på en bättre skola, ett krav som Moderata samlingspartiet länge varit så gott som ensamt om att framföra. En önskedröm vore att man skulle kunna kasta bort alla partipolitiska hänsyn och koncentrera sig på att gemensamt göra förbättringar av den svenska skolan innan det är för sent. Raset utför går snabbare och snabbare och det är hög tid att något göres.

Kravet på mindre klasser har länge framförts av föräldrarna och det tas också upp i Lärartidningen, som är organ för Sveriges Lärarförbund.

Vikariefrågan är en av grundfrågorna. En klass tål helt enkelt inte hur många lärarbyten som helst. I vissa rektorsområden i Stockholm finns det endast en behörig lärare på lågstadiet. Resten av lärarna utgöres av vikarier utan fullständig utbildning. I många av dessa klasser är hälften av eleverna invandrare. Problemet med vikarier gäller dock inte bara storstädernas ytterområden. I Stockholms innerstad finns exempel på klasser som haft elva vikarier i en av lågstadiets årskurser. Det säger sig själv att en sådan klass mycket lätt blir "skolans värsta klass".

Den nya läroplanen

Regeringen har i vår fastställt nya mål och riktlinjer för grundskolan. Dessa skall tillämpas från hösten 1980 medan den nya läroplanen i sin helhet kommer att gälla från

läsåret 1982/83. Skolans mål säges vara utbildningens likvärdighet, kunskaper och färdigheter, fostran och utveckling. Elever och lärare skall gemensamt planera undervisningen, val av läromedel och skoldagens utformning. Eleverna skall på detta sätt lära sig ta ansvar, men rättigheterna är förenade med skyldigheter och krav skall ställas på eleverna.

Det betonas vidare att barn är olika då de kommer till skolan och de bör lämna skolan med bibehållen individualitet och särprägel och med uppövad förmåga att respektera individualiteten hos andra människor.

I den nu gällande läroplanen från 1969 finns begreppet fostran inte med, men Utbildningsdepartementet har nu återinfört det. Man framhåller att skolan kompletterar hemmets påverkan och fostran. Huvudansvaret vilar dock alltid på hemmet. De senaste åren har man haft intrycket att många föräldrar helt överlämnat åt skolan att fostra barnen och inte längre känt något ansvar för dem. Nu heter det att skolan har rätt att förvänta att föräldrarna stöder dess arbete, liksom de vuxna i skolan skall stödja föräldrarna i deras uppgift att fostra. Skolan skall utveckla sådana egenskaper hos eleverna som kan bära upp och förstärka principerna om tolerans, samverkan och likaberättigande mellan människorna. Att väcka respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets okränkbarhet och därmed för rätten till personlig integritet är en huvuduppgift för skolan.

När den nya läroplanen träder i kraft kommer alla elever i grundskolan oavsett val av kurser och ämnen att få samma möjlighe-

ter att fortsätta studera i gymnasieskolan.

Bristen på grundkunskaper är en av de starkaste utslagningsfaktorerna. Därför betonas vikten av att eleverna lär sig basfärdigheter och att hemuppgifter utgör en del av skolans arbetssätt. Eleverna skall lära sig att ta ansvar för en uppgift. Det är en väsentlig del av den karaktärsdanning som skolan skall ge. Om elever av olika skäl inte kan utföra hemuppgifterna bör det ingå som en natur-

lig del i skolans planering att i olika former hjälpa dem att fullgöra uppgifterna i skolan. Här återkommer alltså möjligheten för eleverna att få hjälp av lärare med hemuppgifter.

Ungdomen är alldeles för värdefull för att vi skall fortsätta att ge skolans elever en dålig start. Låt oss hoppas att den nya läroplanen kan medföra en positivare upplevelse av skolan.

Pärmar för årgång 1979

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-67 59 55, eller genom insättning av kronor 25: - på postgiro 7 27 44-6.